

С(Кар)2
Б 18

1

кар: 22/4

Карачаев Черкесская
Республика
БИБЛИОТЕКА
ДЕПОЗИТАРИАТ

БАЙЧОРАЛАНЫ МАГОМЕТ

СЁЛЕШ...

МЕНИ БЛА

СЁЛЕШ

БАЙЧОРАЛАНЫ МАГОМЕТ

СЁЛЕШ...

МЕНИ БЛА

СЁЛЕШ

Назмула

Ставрополь китаб басманы

Къарачай-Черкес бёлюмю

Черкесск—1981

С(Кар)2
В 18

кар: 2214

© Ставрополь китаб басманы
Къарачай-Черкес бёлюмю, 1981

ЛЕНИННИ ЭСГЕРТМЕСИ

Мени хоншум —
Къарт пензионер,—
Эртден бла эртде терезеден къараб:
— Нек ашыкъгъанса,
Танг атмагъанлай,
Конторгъа ким келгенди? — деб сорад,

Ашыгъыш эдим.
Хоншум бла саламлашыб,
Гузаба кетиб къалдым ишиме.
Конторда киши джокъ.
Алай а хапарымы,
Айтдым Ленинни эсгертмесине.

Аны бла
Этген ушагъым,
Сериуюнлюк бериб къызгъан джюрегиме,—
Ойлашдырды,
Мен да андан сора
Эбине тюшюб, киришдим ишиме.

ТЕМИР ТЮЗЮНДЕН КАЛАУСХА

«Къубулчакъ таула,
Чокъуракъ суула,
Минги Тауну накъут бузлары,—
Бюгюн былай
Нек джасангансыз,—
Нек джасанганла
Бу джерле бары?» —

Деб сорама,
Къол Аягъында
Суу бла шыбырдашхан алма терекге.
Ол джууаб этеди,
Бийче окъа бёркге
Тигилген алтынлача, алмаларын силке:

«Къобан думиягъа
Джаратылгъан кюнюнде,
Бу сыйлы таула, тутуб къолундан,
Тенгизге дери
Ашыргъан эдиле,
Аджашмасын деб барлыкъ джолундан.

Кичине Къолдан,
Тенгизге дери,
Ууакъ-ууакъ кёче салкъын тау табигъат,
Бизни таулада,
Къалмагъанд чыртда
Къобанны бойнунда орналмагъан бир зат...

Миллион джылла
Кетдиле арадан...
Издемлери бла большевиклени,—
Энди Къобан сууу джолун ауушдурад
Темир тюзюнден Калаусха дери.

Эшитемисе
Къууанч макъамны,—
Ставропольеге джетди толкъунлары.
Омакъ кийиниб,
Джолгъа чыгъабыз —
Атабызны ызындан тебрегенбиз ары.

Биргебизге элтирикбиз биз
Индиш Аягъыны джайгъы тюрсюнюн,

Уллу Кам кёкню
Октябрь айда,
Эриген джаухарча, ачы кёксююн,

Къыбыла кюнню
Отунда эритиб,
Къарачай таулары алмаз гыртларын,
Суу ташыучу улоу
Этербиз
Хурла кёлню примпук булутларын.

Гёбелек къанатдан
Дженгил джелчикде,
Чемичер сыргъалары сезилмей къалтырай,
Кюн таякъладан
Ийирилиб согъулгъан
Капрон инчиклери, кюзгюча, кёз алдай,

Джолгъа чыгъарла
Къобан ёзенини
Субай ёсген къайын кёкенлери.
Бауурларын ачыб,
Юйюрсюндюрюрле аланы
Шимал Кавказы берекетли этеклери.

Къобуз согъулгъанлай,
Джангызгъа барыргъа,
Хап-хазыр болуб тургъан наратла,
Къайынланы кеслерин джибериб,
Къалай къалырла аладан артха?!

Наратланы ызындан,
Къаты къол тутушуб,
Джоппу-джоппу болуб эменле,
Биргелерине
Чегетлени тизиб,
Сипи дангыллагъа элтирле.

Дагъыда азмыд
Джолгъа чыгъарыкъ
Тау джайлыкъланы джашил джабыулары;
Дыгъылен джоппула,
Мысты саптагъайла,
Таракъ тауланы гара суулары.

Хурзук ёзенни
Джай чилледе,
Магъадан шынкъартча, уллу джулдузлары.
Кертмели тауну
Къар тюбюнден,
Дарий чохла болуб чыгъыучу джанкъозлары...

Къобанны ызындан
Бармайын къалмаз
Бизде битген бир тукъум бир зат.
Къургъакъ тюзлени
Тюрлендирир
Бюгюн джолгъа чыкыгъан тау табигъат!

Калаусдан
Шималгъа къарай,

Аллай чегетле болурбуз!
Адил джелле
Бизге не истем, —
Темир къадамалай турурбуз!

Аны ючюн омакъбыз,
Джолгъа чыгъабыз
Излемлери бла большевиклени,
Темир тюзюнден
Онгнга бурулуб,
Калаус тюзлеге джетгинчи дери...

ТУЛПАР ЭГЕЧИМЕ

Узакъ тауладан
Келгенме станисенге.
Аллыма чыгъалла
Къубулчакъ къазакъ юйле.
Чолпанла орналыб терезелеге,
Терек чапракъла айталла кюуле.
Бёркюмю акъырын алама къолума.
Обангы аллында тобукъланыб кесим.
Ана тилимде къарнашлыкъ борчну
Береме сеннге,
Тулпар эгечим.
Заманла кетерле.
Тулпарланы юсюнден
Аламат китабла энтда джазылырла.

Алай а — ийнанама, —
Сени юсюнгден бетле,
Кёкде джулдузлача,
Тюрленмей къалырла.
Дагъыда излейме, —
Ёсген тёлюле,
Къыйынлыкъ, зауукълукъ
Джетген кюнледе
Ата джуртларын, тулпар эгечим,
Сенича разы эте билсинле.

МОСКВАГЪА

Унутмайма:
Джангур чапракъланы
Тюе да,
Къапхакъ тюрбуне къача,—
Орус тил дерсде
Тынгылагъанымы
Сени юсюнгден хапаргъа,
Москва!..
Ол кюнден бери,
Сен муратымса,
Миллион джулдуздан толу,
Ол кюнден бери
Сен болгъанса,—
Мени насыбымы джолу.

Ара шахарны
Майданларында,
Къошулуб адам толкъунлагъа,
Баргъан кюнюмю
Мени джашауумда
Эм алапат кюннге
Боллукъду санаргъа...
Москва!
Джолла экибизни
Шох эте баралла.
Бек багъачылы, кызыл шахар,
Атынг!..
Энди уа билеме,
Не заманда да
Болгъанлай тургъанма
Сени хуртдагынг!..

ШОХЛУКЪ

Къарачай арбагъа
Къангала джюклеб,
Адам тюбейд деб,
Къоркъа-къоркъа,
Келмегенме,
Иван Палыч,
Егюзлени тартыб,
Къачхы джармалыкыгъа...
Сен атла бла
Тюзледен келе,

Ичлерине кириб къарагёгенлени.
Огъары аякъгъа миндириб
Чубур перданны,
Къарагъа салыб марамайма сени.
Кёл джагъасында,
Къазакъ атланы
Къарангы кече, бугъоуларын ууатыб,
Сюрюб бармайма
Къабартыгъа дери,
Ызыма къарай, хаман мыллык атыб...
Онбир джылны
Бирге окъугъанбыз,
Джыйырма джылны ишлейбиз бирге...
Туугъан къарнашымы тансыкълагъанча,
Тансыкълаб,
Келеме
Сени юйюнге.
Сени юйюнгдеча
Бир джерде солумайма,
Къууаныб былай ачылмайд кёзюм. '
Сени юйюнгдеча,
Бир джерде да
Ангылашынмайды
Тенгиме айтырыкъ мени ичги сёзюм...
Къуй, Семеновна,
«Горилкадан»,
Ал, Иван Палыч, энтда ичейик!
Бизни къарнаш этген
Алапат власта
Сейирлик алгъышла этейик!

ИЛКЕРЛЕ

Ой, Ахун таугъа
Келиб нек къоннгансыз,
Бурунсат сыртындан илкерле!
Уллу Ючкекенни
Нек къоюб келгенсиз сиз
Ишле кызыу джайгъы чилледе.

Ким уятырыкъды
Чалкъычы джыйынны,
Танг джууукълаша атаргъа.
Ой, Ахун таудан
Аллайла сиз нек къарайсыз
Аламат Сочи шахаргъа.

Тенгиз толкъунла
Чалкъы таууш этиб,
Бир-бири ызындан сюрелле.
Ой, сиз да, мен да
Бу заманда бери келиб,
Чалкъы ызлагъа кимле кирелле!

Келигиз, кетейик
Тау этеклеге,
Хыршыда чалкъыла ойнарла...
Аллыбызгъа къараб,
Дугъумкёз кызла
Эте болурла ийнарла.

Хурмет дуппурладан
Гумгъа айланыб,
Кече арасында къарарсыз,
Джашла — аждагъанла, —
Ишге чыгъар заман джетсе,
Накъутла болуб джанарсыз.

ДЖАШАУГЪА ДЖОКЪДУ ЕЛЮМ

Мени къарт анам
Ёлген кюнледе
Таралыб джылай эдим анга.
Актылым алай эди:
«Уллу анам кетди, —
Дуниядан къурулла, — деб, — аммала».

Ол заманда
Бек джаш тиширыула
Энди миннгенле къартлыкъны кёпюрюне.
Кюн турушлада
Аммамы излеб,
Тохтаб къарайма аланы хар бирине.

МОСКВА МЕТРОДА

Темир бетли
Мермер плитала,
Хыртды эгеулениб, джумушакъ джонулуб,

Джасайдыла метрону,
Кюзгюча джылтырай,
Тюрлю-тюрлю оюудан толуб.

Багъалы адамла!
Москвачыла!
Джюрекде къагъытха тюшюрюгюз аланы, —
Сиз кёрюрсюз
Дууут ёзенинде
Кюн джарытхан джайгъы таланы;

Бир джангыз уста
Гетеннге салалмазча,
Теберди башында кёксюлдюм кёкню,
Ирият бла
Джерден къысталгъанча,
Къаягъа кириб орналгъан чегетни;

Алада окъурсуз,
«Джамагъат» поэманы,
«Песня о былом» деген суратны.
Коста бла Николайны
Къатында
«Ислам» деген къарачай атны.

Дагъыда кёрюрсюз джашауда, джырда
Тау джерими къалай тюрленнгенин.
Гитче миллетчик
Ата джуртума, —
Къаллай уллу адамла бергенин!

КЪАЙЫТ, БАЛАМ, ЫЗЫНГА!

Къайсы къралдаса,
Къайдаса, балам!
Къартайгъанмыса,
Турамыса джашлай?
Джыйырма джылны
Сакълайды ананг,
Кёз сууларын бошаб,
Хар къуру джылай...

Джукълатыргъа къоймай
Тангнга дери,
Таякъ джангур,
Юйюнгю башын къакъгъан,
Джауум туююлдю,
Джыламукълалла,
Табхан анангы
Кёзюнден акъгъан.

Къой макъыргъанча,
Оджагъынгда
Къачхы кечеледе
Джел болуб сызгъыргъан,
Анангы тауушуду:
«Къайыт юйге», — деб,
Узакъ тау элинден
Санга кычыргъан...

Ана джюрегим
Биледи, сауса,—

Джокъду меннге джашау
Сенден тюнгюлюб.
Нек керилмейле
Тау къанатларынг,
Нек джокъду манга
Аллай бир игилик!

Тохана шахарладан
Багъалыды сеннге
Ата джуртунгу
Джылы топрагъы!
Юйюмю эшигича,—
Ачыкъды сеннге
Уллу Эресейни
Хатерли къучагъы!

Х А С А Н Н Г А

Тауларыбызны кюн джарытханча,
Китабынгы хар бети алай ачылады.
Саулай Къарачай джыйылыб джазгъанча, —
Бюгюн миллетинг аны бла махтанады.

Ингир сайын къыбыла джулдузла
Сютча джарыталла сени сахарынгы.
Ол заманда сени суйген къызла,—
Хаман къайтарыб айталла хапарынгы,

Эркиши тенглеринг да, атынг сагъынылса,
Энишге къараб, мыдах ахсыналла.
Джарыкълыкъны юсюнден сёз башланса,
Аллы бла сени атынгы айталла.

Джакъгъан шынкъартынг джукъланмайын,
Джерни джарыталла джарыкъ джилтинле.
Сен орнатхан терек, къуу болмайын,
Тамырындан чыгъыб джашнайла кёкенле.

Т Е Н Г И М Е

Бир-бирде бола болур
Сеннге таулада къыйын.
Тенгим!
Эсинге тюшюре тур
Уллу Кировну сыфатын.

Уюб тургъан
Къарангылыкъгъа,
Шимал джанындан,
Тубанланы ичин джырыб,
Ол келгенед болгъанны джарыта.
Ангылатхан эди
Бизге кесини тилин.

Къамаланы кындай
Чыгъарыб,

кар: 2214

Аланы кюнде джылтырата,
Россияны уллу джашы
Къобаргъан эди
Ахыр салышха.

Бюгюн да
Кёб таулу юйюн
Аны сураты бла джарытад.
Уллу Киров
Партияны тилин
Халкъгъа
Ангылатханлай турад.

Багъалы адам!
Джюрегинг кыйналса,
Аны суратына къара,
Кёлюнг басылыр,
Халкъны элтирсе,
Кировча,
Хорламдан хорламгъа!

АБХАЗИЯ

Сени къонагъынгем,
Сейирлик Абхазия,
Кёбджек къалдырмай къайтама элиме.
Къара тенгизден
Салам элтеме,—
Океанча, ёхтем Хурла кёлюме...

От келиден
Худесге къарасам,—
Псху эли тюшер эсеме...
Сау къал, энди,
Къонакъбай кърал,
Тарала кетеме сени джеринге!

Бзибъ таула
Ашыра чыгъарла,—
Тёппелери кёклеге тирелиб...
Къалеж къая
Мени сакълайды,
Кёлеккеси Учкёкен суугъа эниб.

Бюгече, къаты
Джукълаб тургъанлай,
Теберди ёзенни тюшюмде кёрдюм...
Джанкъылычынгдан
Шарф этиб булгъар,
Мени ашыра, кём-кёксюл кёгюнг!

...Дуния мухитде
Туугъан толкъунла,
Акъ джаллары джылтырай кюнде,
Аллыма чыкъсала,
Черкес тенгизни
Мазаллы кюзгюсю кёрюнед кёзюме...

Къубулчакъ тийрелеринг
Ызымдан къарарла,—
Инджир кёкенлеге бёлениб.
Къайда айлансам да,
Турлукъса, Абхазия,
Хаман кёзюме кёрюнюб...

Абхазия!
Чыгъама джолгъа,
Сени тангларынга термиле.
Накъут кийизли
Ашхамларынгы
Алыб кетеме биргеме.

Сау къалыгъыз,
Эмчек къарнашла!
Къайтама юйге, сизге кёзюм къарай!
Ёмюрюм къалыр эди
Мени Тау артында,
Джерни башында болмаса Къарачай!

Г Ю Л Л Е

Адил къобаннга
Келиб саркъадыла
Уллу Эресейни суулары.
Къазан шахаргъа
Джыйылыб сиз нек келгенсиз,
Шам Къарачайны кызылары?

Таулу кыызладан
Толуб кыалгъалла,—
Уллу ара шахарда майданла.
Сизге сейирсиниб,
Тохтаб-тохтаб кыарайдыла
Мазаллы аждагъан уланла.

Ариу Керимат,
Гвоздика болуб,
Фонтанны ышыгъына кыысылад.
Ой, кюн кыакыгъанлай,
Розаны дарий чоху
Люаза болуб ачылад.

Джаннганны кыызлары,
Кызыл канла болуб,
Театрны аллын джасайла...
Назик жасминле
Уллу тойгъа хазыр болуб,
Къобуз согъулурун сакълайла!

Ой, Бичесында
Ийнек саугъан кыызла,—
«Унутма» хансла болгъалла.
Гюл майданлары
Уллу Кыазан шахарны
Кыарачай кыызладан толгъалла...

КЪАРНАШ ОБА

Джангурла, джауугъуз...
Кёкле, кюкюрегиз!
Эртденнги чыкъда джашнагъыз, хансла!
Анала, джукълагъыз,
Къызла, джырлагъыз,
Кечеги тойланы ууатыгъыз, джашла!

Алай а унутмагъыз,
Къарнаш обаны
Къаты бла озсагъыз, энишге ийилирге.
Алалла, джашауларын
Халкъ ючюн бериб,
Мор эминаны джерге кёмгенле.

П И С Ь М О

Узакъ,
Къуу-шуу планеталача,
Сууукъ юйде бюгюн кесим джатама.
Сиз эсима тюшюб,
О сабийле,
Кеси кесими унутама;
Не зат ашайсыз?
Къалай джашайсыз? —
Къайгъы этеме сизни хар негизге,
Билеме, ингир сайын

Мени излейсиз,
Ойнаб джыйылсагъыз юйюгюзге.
Келирле кюнле,
Хар нени джыйыб,
Машина бла джолгъа тебрерге.
Къарагъыз аллыма,
Кёб турлукъ тюлме,
Заман джетеди энди мен келирге.
Сууукъла кетерле,
Табигъат учунуб,
Къурмашча чартларла назик балийле.
Терезеден кёрюб,
Аллыма чабарсыз...
Къууанч таууш эте кирибиз юйге...
Мен сизге бюгюн
Келтирмейме къошдан
Бышлакъ тилкемле,
Джаула, къой этле,
Аланы орнуна
Мен келтирirme
Ата татыулу
Назму тизгинле...

КЕГЮРЧЮНЛЕ

Бузоулу ийнекни
Башындан тартыб,
Анам джарлы да нелени эсе да мурулдай,

Терезеден
Ючкёкеннге келе
Тургъанлайыбызгъа бир джыл джай,

Бир гергеджиз,
Бизге къошулуб,
Джолоучу нёгер болуб тебреди.
Биз да келебиз,
Ол да келеди,—
Биргебизге Айрыгъа ёрледи.

Бармакъ ташны
Мараб атдым да,
Ол барыб окъча тийди гергеджизге.
Эки-юч акъ тюкчюк
Хауада къалыб,
Ташча келиб тийди ол джерге.

Анам тохтады да
Олсагъатдан
Бир да бир кючлю кыйналды.
Мени ийнакълаучу
Огъурлу кёзлерин
Джыламукъ джибитиб, меннге къарады.

Мен да эс ташладым...
Сир къатыб,
Не айтыргъа билмей, къарайма анга..
«Шапагъатчы эгечинги
Джаны эди ол,
Нек ёлтюрдюнг?» — деди анам манга.

Сабий джюрегиме
Тюйюмчек болуб,
Анамы айтханын кесимча ангыладым:
Къанатлы болады,
Амалы болмагъанча
Дуниядан кетген инсанны джаны,

Обурну джаны
Гылын къуш болады,
Сабийники уа—джандет чыпчыкъла.
Аналаныкъыла —
Кёгюрчюнле болуб,
Тулпарланыкъы—мийикде учхан къушла.

Кёб джыл болады
Анам къыйынлы
Къарангы джерде рахат джатханлы.
Алай а тюбесем
Кёк кёгюрчюннге,
Анамы ыйнакълагъанча,
Ыйнакълайма аны.

Билеме:
Бары да бошду —
Джокъду адамны тёнгекден кетер джаны.
Къайда кёрсем да
Кёк кёгюрчюнню,
Анамы ыйнакълагъанча,
Ыйнакълайма аны!..

П И С Ь М О

Сочини хауасы
Дарманды, дейдиле.
Алай а джарайд деб
Билмейме манга.
Элибизни хауасындан
Бир джангыз аякъ
Джибер,—
Гырджын чачыб,
Бир ашайым анга.

СИЗ ЭНТДА КЕЛИРСИЗ ВЕРИ

Мен билеме:
Сиз энтда келирсиз,
Джай чиллени кѣлтюрюб аркъагъызгъа.
Мен сакълагъан
Ючюн тюл,
Джокъду амалыгъыз келмей къалыргъа.

Сизни аллыгъызгъа
Къараб турлукъдула,
Кѣкенлеге кириб, тейри джарыкъла.
Бишген кертмеле,
Суу секиртмеле.
Бурмамут башында чыммакъ булутла.

Тау джайлыкъланы
Эртденги чыгы,—
Балхамча салкыны чынар терекни...
Сизни сакълаб,
Джашнаб турлукъду
Джаш табигъаты бу тегерекни.

Мен билеме:
Сиз энтда келирсиз,
Джай чиллени келтюрюб аркъагъызгъа.
Мен сакълагъан ючюн тюл,—
Джокъду амалыгъыз
Келмей къалыргъа.

КЪАРТ АТАМА

Анам, эшекге миндириб,
Къызылладан Каппушлагъа
Элтсе,
Мени сизде къоюб,
Ол кюн огъуна,
Улоуун сюрюб, ызына кетсе;
Унамай къойнунгдан тюшерге,
Хаман сени бла
Айланаем.
Сен ишге кетсенг,
Кюн тиерге,
Мен да джукъудан уянаем.

Салам бергенча,
Эшикден кирген
Кюнню таякълары бла бирге,
Келе эди чёгючню
Тёшге тийген
Тауушу уллу юйюбюзге.
Токъмакъланы
Юйню арты бла,
Къарт анам кёреди деб, ызыма къарай.
Мыллыгымы атыб бара эдим санга,
Гюрбеджиге дери
Чабханлай...
Бюгюн да аны унуталмайма,
Юч джыйырмагъа джетгенлигиме.
Бурулуб бир къарамай къоймайма,
Тёш-чёгюч таууш эшитген джериме.

ТАУРУХ

Адамланы тукъумлары болмай,
Хар ким сыйлы атын
Багъалатхан заманлада,
Бештау, Казбек,
Минги Тау, Юца,—
деб,
Тёрт къарнаш болгъандыла мында.
Тёрт къарнаш бирден
Башлагъандыла,

Каспий деген бир кызыны суюуб.
Бир-биринден джашыртын
Тебрегендиле,
Ариуню тилей, келечиле ийиб.
Къарнашлыкъны
Къачы чамланыб,
Аждагъан джашланы бузлатханд.
Ала таула болуб,
Джукъгъа тебелмей,
Тёртюсю тёрт джерде бюгюн да турад,—
Деген бу айтыу ёмюрле бла,
Къая тубанча, джашайд былайда.
Къарнашлыкъ, тенглик,
Рахатлыкъ, тюзлюк,
Айырылыб багъалыды бизни таулада.

АЙ ТУТУЛГЪАННГА

Чабмагъанды айгъа пыргъауун,
Джукъламагъандыла самыр эгерле.
Джашланы бири кыйырын сындырыб,
Тюшюб кетди, дейме, джерге.

Суйген кызына сыргъала этдирсе,
Берген саугъасы джетер кёлюне...
Чабмагъанды ары пыргъауун,
Джукъламайдыла самыр эгерле.

Д Ж А З М А

Бир джаш таулу,
Букварны алыб,
Эджиклеб кюреше,
Мал бла айлана,
Къара таныгъанлай,
Бир ат джазгъанед
Мазаллы къаягъа
Джитисуу башында.

Джелле суууруб,
Джауумла джууб,
Къалмагъанд джазма
Джазылгъан джеринде...
Алая, къыркъ джылны
Мындан алгъача,
Ол ат сакъланад
Таулуну джюрегинде.

БУРМАМУТДА ДЖАРЫКЪ ДЖУЛДУЗ

Тау къарангы,
Къалындан къалын болуб,
Мийикге ёрлеб барады.
Ичи сютден толгъан
Чарача, кёкде
Миллион накъут-налмаз джанады.

«Бурмамутда жарыкъ
Джулдуз» — деген
Тартыу кѳулагъыма келеди.
Хурла кѳелню
Кюн батхан джанындан
Ачы жарыкъ джулдуз кѳрюнеди,
Андан башха
Жарыкъ джулдуз джокъду,
Макъам этиб салырча джыргъа.
Джюрек талпыу
Болгъанды тартыу,
Джыр этилгенди бир къызгъа.
Таулуланы сѳйген къызлары,—
Бурмамутну жарыкъ джулдузлары!

СѢЛЕШ, ТОХТАМА, СѢЛЕШ...

Сен не эсе да
Айтдынъ грекча.
Аланма мен. Тѳйюлме урумлу.
Алая, тауланы
Сѳйгенча,
Сѳеме къралын Урумну.

Сууукъ учхуну
Уллу жарыкълыкълны
Тынчлыкъ бермейди, мен эс билгенли.

Джюрегим джугъун
Къоймай ангылайды,
Къатапача джумушакъ ана тилинги!

Сѣлеш мени бла грекча.
Ол тил туююлдю, сууду-секиртмед.
Джол салыб
Джыйырма ёмюрге,
Бизге къалай акъыл келтиред!

Джырла, азбарла,
Китабла уа—
Къаллай талпыууну иелери...
Сѣлеш мени бла урумча,
Джюрегим ангыларыкъды сени!
Сѣлеш...

БЫЛА УА НЕ ХАПАР АЙТЫРЫКЪДЫЛА...

Къыш — къышлыкълада,
Джай — джайлыкълада,
Беш-алты джылны малла бла туруб,
Атам къайытса
Уллу Къарачайгъа,
Кюрешиученек анга хаман соруб:
«Сен айланган джер
Алай узакъмеди —

Бедженлеринден Джеркле кёпюрю,
Аллынга къаратыб,
Тансыкъ нек этдинг...
Къайда къалыб кетдинг сен быллай бирни? —
Десек сабийле,
Атабыз санаучанед —
Къынгыр Сырт, Покун Сырт,
Дагъыда бир сыртланы.
Бизни акъылыбыз а:
♦Кеси ёмюрюбюзде
Кёрюрбюзмю, — деб эд, —
Ол узакъ джуртланы...♦
...Юйден учаргъа
Къанатлана тургъан
Сабийле, унамай
Тояргъа хапарладан,
Къайтарыб сорсала,
Хапар излеб,
Узакъ джерледен, узакъ шахарладан:
Енисей сууун,
Акъ тенгиз джагъаларын,
Урал таулары магъаданлы этеклерин,
Белоруссияны,
Украинаны,
Кесим азбар билген багъалы джерлерин;
Джырда, китабда,
Джерли тиллеринде
Келтириб алларына сюейме сабийлени.
Кесим а сагъышха терен киреме:
Была уа хапаргъа саллыкъла нелени?!

Кёзлерим сарыды, бурнум батыкъды, —
деб тарыгъалла бир-бирле.

Акъылым азды, неда артыкъды, —
деб эшитмезсе ёмюрге.

Былайда акъылыма келеди бир зат:
Чыртда алджамай бир джангыз элиге, —
Мыйы юлешген кюнюнде табигъат
'Теппе-тенг берген болурму хар кимге?

А. С. ПУШКИНГЕ

Джаз кёзюуде «табылмай къалыб»
Джырларынга керекли сёзлеринг,
Къач айда Къобанча агъыб, —
Башлай элле къонгурау тизгинлеринг.

Бир сау ёмюрнию мындан алгъа
Ангылагъанды билгич джюрегинг
Бугъоуланы ууатыб, адам улугъа, —
Уллу Октябрь бошлукъ берлигин.

КЪАРЫЛГЪАШЧЫКЪЛА

Гитчечик болуб, ийнеклени къыстай,
Эртденнги чыкъда мусхотла ашай,
Кюн къушлукъ болгъунчу къалсам,
Джылкъычы къонушха барсам, —

Мийик къаяны тюрюнден къараб,
Къарылгъач тийрелени кӱреем,
Аланы чыпчыкъ джашауларын аңгылаб,—
Джюрегим бла сейирсинеем.

Ата-аналары къабарыкъ табыб,
Уяларыны аллына келгенлей,
Балалары, башларын чыгъарыб,
Джююулделле, аланы кӱргенлей.

Анга ушатама, эшикден киргенлей,
Тегерегиме басынсагъыз.
— Не алыб келгенсе, атам,— дей,
Хурджунларымы къазсагъыз.

ОКТЯБРЬ ВАННАЛАДА

Тилмекни
Уланындан туумагъанма,
Ырхызым джокъду джюйюсханладан;
Шахар къатына
Басмагъандыла
Мени бабаларым сау джети атадан.
Ала, ёмюрлери
Хамамны кӱрмегенлей,
Кириб кетгенле къара обагъа,—
Мен а ма бюгюн
Ваннагъа киреме,—
Сууукъдан къайнай тургъан гарагъа.

«Сау бол,— дейме
Ата джуртума»,—
«Спас,— дейме
Мен партиягъа»,
Октябрны уллу
Хорламы
Чыгъаргъанды мени бу дуниягъа...

* * *

Къачхы сууукъла
Джетген ханслача,
Бир кесек мууал болгъанса...
Энди бюгюн,
Эллиге келдим деб,
Бошуна къайгъыдан толгъанса.
Сени джашлыгъынг
Ансамблдеде
Ийген абезекге барады,
Арбазда орналгъан
Балий терекледе,
Джаз къурмач кирик, чагъады.
Сени джашлыгъынг
Къартлыкъ кёрлюк тюлдю,
Хаман джашнагъанлай турады.
Сюймеклик кюуге
Эжиу этдирик,
Харс уруб, къобуз согъады.

Сени джашлыгынг
Кёклеге чыгыб,
Акъ шынкъартланы джагъады,
Тау башлагъа
Кёбдюреуюз ичире,
Кюн таякъ болуб къагъады.
Онунчу классха
Кёчген кызлагъа
Кёчюб джангыдан джашайса,
Джашлыкъ санга
Шашмай ушайды,
Сен да джашлыкъгъа ушайса.
Джашлыкъ санга
Шашмай ушайды,
Сен да джашлыкъгъа ушайса,—
Нюр шынкъарт болуб
Хар джетген кызны
Алапат муратында джашайса.

* * *

Ёлюмсюз байракъны
Менден кёолуна
Къабыл этерик джашау ызчыгъым,
Дуния тенгизни
Хар толкъунуна
Таукел минерик гитче кызчыгъым;

Сен, юсюмю
Дамсызла теблеб,
Тобукъларыма олтурсанг,
Бойнумдан буууб,
Бетимден уппа эте,
Къулакъ джанымда солусанг,
Солууунг тюлдю,
Ол алайлай
Байчораланы тийреди...
Ууакъ зынгырдагъан
Тау суучукъ болуб,
Наныкъ кёкенлеге киреди...
Джанкъылыч болуб
Мени къойнумдан
Джамагъат ёзеннге ауаса,
Атанг суююучю тау этекледе
Наратла сюзген хауасы;
Къыс бойнумдан,
Энтда уппа эт
Къысха кечелени татлы джукъусу...
Бауурумдан юзюлген
Джылы хуртдакчыкъ,—
Гокка хансланы назик букъусу!
Энди уа не айтайым,
Къалай ийнакълдайым?
Мени джюрегими эриген балхамы,—
Кёпюр болуб
Санга ётдюreme
Ауушлага кыйын джашауун атамы...

Къайдаса... къайсы курортда
 Ётдюресе быйыл джайынгы...
 Гудаута пляжда адамланы ичинде
 Излеб кюрешеме сени чырайынгы.

Къайсы тенгизни толкъунун къучакълаб,
 Къууаныб, сабийча кюлесе!...
 Къаллай кемеде, къайсы къобанда
 Сен, кюн ууата, джюзесе?...

Джокъду амалынг менсиз солургъа:
 Къайда болсанг да, мени биргемесе!
 Акъылым алайды: почтагъа къайытханса,
 Бусагъат ызымдан джетесе...

Сени ауазынг къулагъыма келеди,
 Аякъ тауушунг джюрюйдю биргеме!
 Тенгизге бара, экили болуб,
 Ызыма айланыб къарайма кёлеккеме...

Биргемесе... былайыны кёгю
 Тюбсюз кёллерилле сени кёзлеринги.
 Уллу тенгизни кеме джюзген терени,—
 Къууаты тюлмюдю сени джюрегинги!

Былайыны кюню саулай да сенсе,
 Аламат джашау берген бу джерге!
 Суула, гокка хансла санга ушайла,—
 Къоймайла ала мени эригирге.

Джокъду амалынг менсиз солургъа,
Менсиз кюльорге, менсиз джыларгъа!
Къайсы мюйюшден чыгъаса бусагъат,
Кюн таякъча, мени аллыма!...

ЭКСКАВАТОРЧУ КЪЫЗГЪА

Сагъышларын
Бояулагъа
Тюрлендирмей этдирте билгенле,
Къалдыргъандыла
Ёмюрлеге, джашау кибик, сейирлик гетенле.
Сеннге уа тарды
Студия мекам,
Къанатларынгы кериб учаргъа.
Сеннге азды
Бояу-къалам,
Бизни заманны болумун суратларгъа.
Тауну этеги, —
Мазаллы гетен,
Экскаватор — кистди сеннге.
Джаш пахмунг
Озуб джетеди,
Тауну ёшюнюнде тенгиз ишлерге.
Эмилик Къобан
Джюгеннге юренир,
Къурч джеркъазманг аллын тыйса,
Галлерейдагъы
Суратча кёрюнюр,

Чыракъла джана,
Былайтын адам озса.
Сууну кюзгюсюн,
Ай джол эки бёлюб,
Къубулчакъ бусакъла джагъалагъа сюелиб,
Джырларын джырлай,
Джюзерле кёлде.
Джашла-къызла, къайыкълагъа миниб.
Къаз бауурун
Къалепе джерни,
Ишлеген тенгизинг къалыр ёмюрлеге,
Эрмитажгъа келгенча,
Келирле адамла
Сен салгъан суратны кёрюрге!

* * *

Москвачы къызла,
Башларын омакъ
Тараб,
Джангы келинни тутханча, тутуб,
Къаншаутюшгенлени
Цалафаннга чырмаб,
Алыб озалла къоюнларын толтуруб.
Ала гюлле тюлдюле,
Таулу къызлалла,
Булутлача, дарий кийимлерин кийиб,—

Ата юйлеринден
Тышына къачыб баргъан,
Къарамыйыкъ джигитни,
Ат аллысына миниб...

Г У Д А У Т А

Хапар айталла Гудаута шахарны
Мандарин кёкенлери, эквалиптлери...
Насыбсыз суймекликни отунда кюйгенин
Эки джаш адамны исси джюреклери.

Шаркъдан келген кюн таякълача,
Баям болгъанында аланы талпыулары,
Темир тау болуб сюелгендиле
Араларына ата-аналары.

Анга тёзалмай, тенгизге чынгагъанды
Мийик хомхотдан алгъа Даута!..
Гу да алайда джанын бергенди,
Сюйгенини ызындан башын атыб суугъа!

Экиси ёлгюнчю, джанкъылыгъ кёкге
Къызыл тасма болуб чыкъгъанды.
Анга Гу бла Даутаны джаны
Нюр таякъла болуб кёшулгъанды.

Дагъыда айталла инджир терекле
Гуну абхазлы болгъанын,
Даутаны уа, амалы болмагъанча,
Къобанны бойнунда туугъанын.

* * *

Юйде джангыз кесим...
Джерни башымда
Болгъан джашчыкъла
Джыйылыб атханча
Бармакъ ташланы...
Таякъ джангур,
Юйню башын
Гютдюле бла
Тюйюб башлады.
Хауа примпухну
Учсуз джабыулары
Джайылгъандыла
Сыртлагъа-къоллагъа...
Тюз бусагъатда
Эсима тюшдю, —
Сени отпусканг
Быйылгъы джылгъа...
Джангур басылыб,
Тюз Бештаудан,
Сени шарфынг бетли,
Джанкъылыч турду.

Не боллукъ эди
Келиб къууандырсанг,—
Мен сакълагъанлы
Онеки ай болду...

* * *

Ара мюлк джашау
Чыкыгъан кюндеде,
Мени атам, болмай экили,
Сюрюучю таягъын
Къолуна алыб,
Малны ызындан къатханды кеси.

Къарачай таулада
Аны урунганы,
Тамчыла болуб ара къазаннга,
Днепрогэсни,
Магнитканы,
Ишлетгенди кенгеш къралгъа...

Атабыздан
Бизге къалмагъанды,
Энчи къой сюрюуле,
Къатапа кюйюзле...
Къоллары бла
Алтын къала ишлеб,
Социализмни къойгъанды ол бизге...

ВЫСТАВКА

Къонгур къаяла,
Акъ суу секиртмеле,
Джангыз аякълы къубулчакъ терекле.
Тау этеклеге,
Къойлача джайылыб,
Ауушха ёрлеб баргъан чегетле.
Алмаз гыртлары
Таула тешелле
Кёкню мамукъларын...
Кюнде джылтырай,
Табигъат выставка
Этгенд былайда
Ярошенкону салгъан суратларын.

* * *

Къазауат бошалды...
Мысты джюзюм суу,
Шоркъа болуб,
Киред юйлеге...
Къаллай бир адам
Къайытмай къалды,
Къучакъларын ачыб
Тургъан тийрелеге.
Уруш джыллада
Аз назму джазгъаныма

Бош чыгъад кёлюм
Кеси кесимден...
Бир джангыз поэт
Бир тизгин джазмасын,
Къазауат болуб,
Аны юсюнден!.,

АКТРИСАГЪА

Чууакъ кёкдеги
Акъ булутланы
Чемчер урчукъ бла ийириб,
Аны халысындан согъулгъанды
Джаулугъунг,
Гырт-гырт тюшгенле тигилиб.
Уюгъан сууну
Шоркъаларындан
Джаухар чёгюч бла джазылыб,
Андан ишленнгенд
Тюйме-кямарынг,
Юсюне кёк эмаль джагъылыб.
Джюзюгюнг бла сыргъаларынг
Башха планетада этилгенд.
Билеме: аланы
Гагарин космосдан
Санга саугъагъа келтиргенд.

* * *

Приемникни буруб кюрешеме,
Салкъын хауалы Йошкар-Олада:
Черкесск!
Излѣб, сени табмайма,
Эфирни сызгъан
Бютеу толкъунлада.
Узакъса сен,
Узакъса, Черкесск,
Минг кычырымла
Джатхандыла арагъа!
Сенден къаллай бир
Узакъда болсам,
Аллай бир багъалы
Боласа манга!..

* * *

Къаллай зат бла тенгleshдирейим,
Кямар юзюб къоярча белинги?
Кѣзюм кыйыб, къалай кетейим
Къоюб
Сени туугъан элинги...
Кирпиклеринги сипилеринден
Джерленнген садакъла къарайла.
Кѣзлеринги тюзсюз кѣллеринде
Джангы толгъан айла ойнайла.

Толгъан айла ойнайдыла.
Тогъай кыйылыб къашларынг.
Поэтле болуб къалай къалмайла,
Сен джашагъан элни джашлары?!

* * *

О толгъан ай!
Неликге келгенсе,
Мыллык атыб бу уллу шахаргъа!
Мында минг ай бард,
Болгъанны джарытыб,
Унамай тургъан чыртда батаргъа...

Джагъагъа къайыт!
Джарыгъынг бла
Кюмюш суу ичир Къалеж къаягъа...
Сени къайгъылы
Джан джокъду Ташкентде,—
Бош чончайгъанса келиб былайгъа.

* * *

Къырыкъны башындан
Ийилген суу,
Айландыргъанча тирменни ташларын,

Джашау нёгеринг
Санга кёууат бериб,
Ханны баласыча, кыркъ джыл джашадынг.

Ол ахыр джолгъа чыкъды...
Джашау бериучю
Сени джюрегинги кёбаны кесилди.
Ёмюрюнгю
Хуртдакларын алыб,
Бюгюн ол обасына кирди.

Джыла... орусча сарна!
Кёз сууларынг
Дарья болурла сени джюрегинге!
Башха болушлукъ
Чыкъмайды кёолумдан,—
Бу тизгинлени джазама сеннге!..

ПОРТРЕТ

Ким болуучаненг,
Къайда кёргенем,
Айыб этме, эгечим,
Сени сыфатынгы?
Тилими учунда
Айлана тургъанлай,
Былай деб айталмайма
Сени атынгы.

Тохта... алайды...
Сен туююлмю эдинг,
Биз Ючкенинге
Кёчген кюн
Учкуландан,—
Бекмурзаланы
Оджакъгъа къысылыб,
Бизни ызыбыздан
Ол ачы джылагъан.
Биз Чоталагъа
Джетгеникде да,
Эки Тебе Арадан
Бизге къол булгъагъан,
Эл Тюбюне киргеникде,
Гардош бачханы
Сугъара тургъан.
Джерлени ёмюрлеге
Хайырланыргъа
Акт берилген кюн
Терезечилеге,
Гюрджю улу да къараб,
Экибиз чыкъгъанек,
Уллу къууанчда
Чалыб тебсерге.
Сен, булутчукъча,
Барыб аллымда,
Мен да тобукъ ура,
Сюрюб ызынгдан...
Харс урулуб,
Къобуз согъулуб,

Бизге
Къараед джыйылгъан.
Абукъ Къабакъда,
Джаш тѣлю джыйылыб,
Комсомол кѣл къазгъан
Джылыбызда,
Сен туюлменг,
Цона бла джырлаб,
Хаман ишлеб тургъан,
Кетмей къатыбызда...
Къайда эсе да кѣргенме...
Кѣзбау Блюха
Къобузну согъа,
Къалай бурулуб
Тебсеед майда!
Къызланы ичинде,
Сен да болуренг,
Дарийге бѣлениб,
Дейме, алайда.
Ол джыл огъуна
Акълиманы
Сайлагъаныкъда
Оноу этерге,
Саулай ёзенни
Сайлаучуларын
Экибиз джазыб
Чыкыгъанек дефтерге...
Покун Сыртын
Къалын тубан басыб,
Ауурлугъу кетиб

Къачхы кечени,
Атлы къонакъ болуб
Къайытханымда,
Тууар къошда
Кёргенем сени.
Къулагъымдан
Чырт да кетмейди
Бир ариу сокъгъанынг
Бир ариу къобузну,
Келтириб аллыбызгъа
Хычинла салгъаны,
Джибекча, кючлю
Бир ариу къызны.
Патефонугъузгъа
Чыганлы джырлагъан,
Кюмюшча джылтырауукъ
Бир къара табакъны
Бир талай кере
Салгъан эдигиз,
Кёзюн ачайыкъ, — деб,
Кечеги къонакъны...
...Таулу джашла,
Колхоз машинаны
Толтуруб чыкъгъаныкъда,
Майданны джолуна,
Сен да ашыраенг,
Тауушсуз джылай,
Джибиген къолджаулукъну
Къысыб къолунга.
Дагъыда тюбешгенек,

Джаралы болуб,
Мен госпиталгъа
Тюшгенимде.
Тыкъ чачынгы
Джелкенге чох этиб,
Акъ халатынг
Бар эди юсюнгде.
Джаралыла:
«Эгечим», — дей эдиле.
Сестра болуб ишлеенг анда.
Къатымдан кетмей
Туруучан эдинг,
Мени эсим къоюб
Кетген заманда.
Эс джыя келсем,
Сейирлик чачынг
Секиртме 'болуб кёрюнеед,
Тауну сархындан
Чыкъгъан тюбсюз кёзлеу
Шууулдаб бизни элге энеед.
Ауузум къургъакъсыб,
Не этерге билмей,
«Суу, эгечим», — дей эдим сеннге.
Къашыкъ бла
Суучукъ джетдиреенг
Къургъакъсыб тургъан эринлериме.
Мен а — олсагъат
Кесим къолум бла
Чабакъла иеem суулагъа.
Сен а, къол булгъаб,

Мени чакъыраенг
Кёксюл чарс басхан
Джинал таулагъа...
Дей тургъанлайыма:
— Огъай, — деб
Портретден таууш эшитилед.
Бир къара шилли
Тиширыу келиб,
Столну
Аллына сюелед.
Чыркъ-чыркъына
Окъала баргъан
Джарыкъ къатапа
Чепкени юсюнде,
Джайыкъ таулану
Кёк къарасаууту,
Отча джылтырай,
Алтын тюймесинде.
Алтай муртхуну
Акъ чакъгъаныча,
Бюрчюклю пердауу
Башына бош атылыб,
Гыйылары дженгнген
Ауур кямары,
Белин юзюб къоярча,
Тартыб.
Къарылгъач къанатча,
Къош къашлары,
Садакълача
Биленнген кирпичлери,

Саулай къарамындан
Нюр тегюле, —
Марджан бетли,
Назик эринлери...
— Огъай, — деди —
Билаллыкъ тюлсе,
Унутулуб къалыб
Бек эртдеден,
Джыйырманчы ёмюрде
Къарай башлагъанды
Мени сыфатым
Тилсиз портретден.
Эмен терекни
Шатык чапракълары
Шыбырдасала
Бир-бирлерине,
Сен ангылаймыса
Сёлешгенлерин
Бизни юсюбюзден
Аланы сенинге...
Бизни тарихыбыз
Хазнасы тюлдю
Джарыкълыгъы ёсген
Алчы къралланы.
Ол байламлыды
Тарихы бла
Айю чач басхан,
Къая деппанланы,
Бизни хапарыбыз
Джазылыб къалгъанды,

Шиякыларына тилсиз джуртланы,
Бизни кюуюбюз
Джазылыб къалгъанды
Ёмюрлюк джалынына
Къая хамхотланы...
Бизни джуртлагъа
Къыйынлыкъ кирсе,—
Бир-бири ызындан
Джагъылыб отла,
Къарангы кече
Джарыта эдиле
Саулай патчахлыкъны,
Мазаллы шынкъартла.
Бюгюн да туралла
Чуана тюбюнде,
Ючкёкен аягъында,
Уллу Хумарада
Къолдан ишленген
Дорбун шахарла,
Бал къошла кирик,
Сослан къаялада...
...Галактикадан
Урулуб чыбыкъ,
Ол келген кирик
Планета Джерге,
Мени сыфатым
Ётюб келгенди,—
Биринчи ёмюрден
Джыйырманчы ёмюрге.
Аланияны къызыма мен!

Тюппе-тюздю кёблеге
Ушагъаным.
Кёблени джюреклерин
Тебдиред бюгюн да
Заман сууутмагъан,—
Мени джылы къаным...

РЕПИННГЕ

Къолунг джетгенлей,
Бош бояуладан
Джерни башына туугъалла дунияла...
Хар гетенинг
Бирер кърал болуб,—
Джашауча, сейирле ала!

Сенден юренеде
Назму тизгинледен
Китаб бетледе дунияла ишлерге, —
Къарачай даулетни
Марджанла этиб,—
Алтын окъалагъа тизерге...

ЛЮАЗА

(Д. Л. Ш.)

Сени джюрегинги
Ургъаны тохтады...

Алая ол тас болдукъ туююлду дунияда.
Джерни башында
Чырт джюрюмеген
Аламат гюл болуб чыгъар обанга!
Сыйлы кюнню
Таякъларыча,
Гюл джайылыр джерни башына,
Дунияда джюрюген
Тиллени барында
«Л ю а з а» аталыр аны атына.
Аны чапракъларын
Медальоннга салыб,
Тиширыула талисман этерле,—
Сюймеклик бла
Юйдегини сакълар
Ючюн,
Боюнларына тагъыб джюрюютюрле.

КЪАВЫРЛАДА

Нарсана бла
Джазыууму бир этерге,
Къаллай игиликле излей эдим
Кесиме.
Хар тутхан къаям
Оюлуб юсюме,
Джетелмей къалдым аланы
Бирине.

Танышларымы обаларын
табыб,
Къол бла сыйпайма тынгылагъан
тёбелени...
Была бары да
Къабырла тюлле,—
Джетелмей къалгъан муратларымла
мени!..

* * *

О джашла!
Бош излейсиз
Шахар скверде кесигизге насыб...
Ол ары басмайд,
Басса да, тёзмейд,—
Кетиб къалады бир джары къачыб!

Малла бла
Ол таугъа кетед,
Колбаланы ичине киред...
Юйле ишлейди,
Джерлени сюред, кемеде джюзед.
Чекни сакълайды,

Эгиз къарнашы барды
насыбны,—
Урунуу,— дейле аны атына;
Ала, къол тутушуб,
Ёмюрде да басмайла
Шахар скверни къатына...

Дина Кетиягъа

Кёкге учаргъа джаратылгъанса,
Абхазияны сууундан-топрагъындан!
Джерде къалыб джокъду амалынг
Хур сыфатлы алапат инсан!

Сеннге сейирсине, арыб, къызаргъынчы,
Кюнню кёзю унамайд батаргъа...
Сени сыфатынгы эмблема нек этмейле
Сени джаратхан-ёсдюрген шахаргъа!?

КЪАЧКЪАЧ

Ачыкъ талада къачкъачны
Ачы джел къалтыратады.
«Джюр мени бла»,—дегенча,
Къолундан къаты тартады.

Дарий къанатларын къагъа,
Кючлю бюксе да белин.
Унамайд къачкъач къояргъа
Урлукъдан
Джаратылгъан джерин!.

Тангны джарыгъын,
Кече джулдузланы,
Теренден чайкъалыб ургъан тенгизни,
Кёргенибизден
Не башхасы бар эди
Бир-бирибизге тюбегенибизни,—
Деген сагъышла,
Тилими учунда,
Назму тизгинлеге айлана,
Урушханыкъда,
Танг атдыргъанем,
Кеси аллыма алына.
Ма энтда той...
Экибиз да сюелебиз,
Унамайбыз бир-бирибизге къараргъа.
Къоркъгъан этеме,
Абезек согъулгъанлай
Аллынга барыб къалыргъа!

* * *

Щекино станцияны
Кёз кёрюр джеринде,—
Акъяллы графны мазаллы эсгертмеси
Поездлеге тюбейди,
Аланы ашырады,—
Орнундан тебмей турса да кеси...

Аллай ышан болуб,
Ма бусагъатда
Прозаны аллахы атлаб башласа,—
Экили болмай,
Вагоннга миниб,
Бизни бла кетеред Шимал Кавказгъа.

* * *

Биринчи тюбешгеникде,
Сен ышардыңг...
Мен а сабыр къарадым санга.
Къашларынг туююлюб
Къалды сени,
Ачыуунг келиб манга.
Заман шох ѳтди...
Сен да билдинг:
Таулу Минги тауча болгъанын;
Бузлаб тургъанлай,
Ичинде вулканла ургъанын!

* * *

Эринчеклик!
Нек сюрюб келгенсе,
Къобанны бойнундан Латвиягъа дери?—
Къаламымы къолумдан

Сермеб,
Назму джазаргъа кьоймайса мени...
Кет къатымдан,
Алапат тизгинле
Айлана туралла учунда тилими.
Сен а, кёлеккемча,
Къатыма чёгюб,—
Назму джазаргъа кьоймайса мени.
Алапат джерле,
Къагъытны бетине джаталла кеслери...
Кет къатымдан,
Аман кюнню къушу,—
Джырлама кьойсанг а, тыймайын мени...

* * *

Самолет тюшюб
Барады джерге —
Кёрюндюле орусча кийиннген чегетле...
Москва этеклери —
Асфальт мансла,
Темир джол станция, мазаллы элле...
«Болушугъуз»,—
деб, бир ачы таууш
Эштилди туюбюзде элледен,—
Ол Каренинаны
Джан ачысыед
Онтогъузунчу ёмюрден келген...

* * *

Ростовдан
Москвагъа къарай,—
Воронеж бла поездде барсам,—
Терезеден
ары-бери джанламай,
Сыбдырылыб баргъан джерлеге къарасам,

Эсима тюшеди
Уллу Тургеневни,
Прозада джазгъан назму
тизгинлери,—
Артыкъсыз да аны:
«Ёле тургъан помещик
меникиле,— дейди — джерлеге» дегени...

* * *

Толгъан ай,
Алтын джол салыб,
Экиге бёлгенча кюзгюсюн Хурла кёлню,—
Ал айыргъанынг
Лампа джарыкъда
Джаухар чачынгы экиге бёлдю.
Тюз бусагъатда сен гюлча чакъдынг...
Юйню чыракъча джарытаса:
«Дахир бла Зухра»
китабны
Бетлерин аллымда ачаса...

Гюрджю китабны кьолума алыб,
Ичин ачыб, къарайма анга.
Кёзюме кёрюнеди — аны бетлерине
Джайылыб тургъанча аламат харла.

Гюрджю харифле кружеваладыла,
Алай тургъанлай ийне чыкдан толу;
Джазманы джарашдыргъан, харгъа къараб,—
Алфавитни алай чыгъаргъан болур...

* * *

Эки-юч кюнден келликдиле
Сюрюрге бизни бачханы.
Бузмагъыз деб, тилерикме,
Аякъ ызларын аны.
Кюн сайын халкъдан
Джашыртын,
Аякъ ызларына къарайма,—
Къолуму тутуб
Кетгенед былайтын,—
Былайтын келир деб, сакълайма.

* * *

Черек кёлю толкуну джетиб,
Кёз гинджинги ийнакълайды..
Гондарай кёкден къуйгъанча, эритиб,—
Джюзюгюнгу ташы джылтырайды.

Кёзюмю алалмайма юсюнгден сени,
Кёбдю дуняда сейир зат!
Джюзюк ташынг бла кёзлеринги
Бирча кёк бояб къойгъанд табигъат...

* * *

«Хаман кюн чыкъгъандан
нек атады танг?» —
деб,
Андан сора джокъ эди сагъышым;
Аны да билдим:
Сибирде джашагъанлы,
Кюнча хурметли
Бир алапат танышым!

* * *

Эки такыйкъагъа
Эгеч-къарнаш болдукъ,
Бир ана табхан болур
Экибизни.

Быллай бир тѣзюб
Къалай тургъанбыз,
Танымайын
Бир-бирибизни.

* * *

«Тюрлю халили,
Не тынгылауукъду!» —
деб келе болур
Кѣллерине адамланы.
Къарыуум олду,—
Мен да тынгылау бла,
Сыйырыргъа кюрешеме
Кесиме къалаланы.

* * *

Къобан тыйылды,
Толкъунла джыйылыб,
Тау тарда уллу тенгиз бола.
Кѣзюме кѣрюнед,—
Ставрополь тюзледе,
Нартюхлери чайкъала,
Кѣгерген бачхала!..

О суу толкѳунла!
Джырлагъыз, джырла...
Ашыгъыш джалай къысыр къаяланы!
Кѳкню къайытыб,
Энтда къучакъларсыз
Сизни дунягъа джаратхан тауланы...

* * *

Юйюнгде да
Былай къутсуз эсенг,—
Не ышармай, не башларын сыламай;
Сабийлеринг
Къалай этсинле,
Сен саулукъда ѳксюзлюк сынамай!

* * *

Мен тау тѳююлме,—
Отлукъ таш кесекме,
Вулканла къайнаб урмайды ичимден.
Алай а джашау
Чакъгъыч болуб джетсе,—
Болгъанны толтуруб къояма джилтинден.

* * *

О ибилис!
Джюрегиме кириб,
Хаман учундуруб айланма мени!
Моллагъа барыб,
Кийиз къамчи бла
Сюрдюрюб чыгъарырма сени!..

* * *

Доктор, тилейме,
Боппа-бошуна
Ишден бошатхан къагъыт берме манга!
Урунуудан башха
Джукъ джарарыкъ тюлдю,—
Титиретиб тургъан джюрек аурууума...

* * *

Ит болдугъуз,
Хаман чаба-чаба,
Келин излеб уллу Кавказда.
Ким биледи
Джазыуну ишин,
Пушкин тууарыкъ болур
Сизни арбазда!

ОТ ЮЙДЕ

Чайникни башы
Столдан полгъа тюше,
Эртденли бери этди ариу тели...
Сенден башха
Келир адам джокъду,—
Сакълатма!
Джете кир бери!

* * *

Кюрешме
Джазыучулала бла,
Къой джазмагъа!..
Къыйынлы тауукъ,
Кесинги къыйнама,—
Не этесе эришиб къазлагъа!

* * *

Сау ёмюрню
Трубкагъа тынгылайма;
Сагъатда уа къуру юч минут кетгенд.
Бюгюн да алдабмы
Къойдунг, —
Телефонунг неге джууаб этмейд?..

* * *

Узун тынгылаб,
Къашларынгы туюб,—
Алай эрши къарама манга!
Ким биледи
Дунияны болумун,—
Менден оу да биреу келир аллынга.

* * *

Мазаллы наратны
Томуруб бошалла...
Ол кетерини аллы бла кёрге,
Тереклени къучакълаб разылыкъ ала,
Андан сора таукел ауду джерге...

* * *

«Тау тилинги
Унутхан болурса»,—
Деучендиле адамла бир-бирде...
Ала билмейле:
Ана тилни юсю бла
Ычхыннганымы уллу орус тилге.

* * *

Ол талпыуну сагъынма меннге...
Кюйюб барама, суймеклик къысыб.
Джукъланнган отну кёмюрлеринден
Къалай ишлерсе кесинге насыб?!

* * *

«Ариу Абдул эршини келтирди»,—
Деб, къуу-шуу этелле бир къаумла...
Пушкин джата эсе уа,— аны ким биледи,—
Узакъдан келген келинни ырхызында.

* * *

Эртденнги чыкъда тенгизге кирсем,
Мени башыма аллай акъыл келед:
Гудаутадан башха джанына
Ёмюрде алмазгъа темир джол билет!

* * *

Кюлген саулукъгъа игиди, дейдиле.
Кюлкюлюк болдум, кюлюгюз манга.
Алая — ангылагъыз — аны бла да
Сизге болушама, багъалы адамла...

О таула! Поэт джууукълашса,
Булутла чырмай туругъуз башыгъызгъа,
Ансы, беш джылдан «таула» сёз къалыб,
«Назмула» атаб къоярла атыгъызгъа...

* * *

Къобуз тохтады. Бошалды той-оюн.
Хар ким тебрегенди юйуне кетиб.
Сени бла бир джангыз тебсер ючюн,
Къаллай бир кюрешгенме кесими тюзетиб.

* * *

Биченликледе хансла чагъаргъа,
Сен да тийреде кёрюнесе.
Сен баргъан джер джандетми болады,—
Огъесе джай сайынмы келесе?..

* * *

Багъалы къойла, къалай кёресиз
Къагъытха джазгъан назмуларымы?
Сюрюю кюте барыб, эм аллы бла
Сизге окъуйма аланы.

Алкъын джолум узакъды мени,—
Бурунсатдан Ючкёкениге дери.
О, кёлеккем, чегетде къалыб солу,—
Къыйнама кесинги ызымдан сюрюб мени.

* * *

Нартюхден битим алыуунг бла
Аллына чыкъдынг сен саулай элни.
Кинорежиссер эшитсе хапарынгы,—
Колхозгъа тамада этеред сени.

* * *

Эртденбла кечикмей чыгъар ючюн,
Ингирде уясына ашыкъгъанча Кюн,—
Ингирде къайтыб ююмю джарытыр ючюн,
Ишинге ашыгъыш кетиб тебрдинг.

* * *

Джылым эллиден атлагъанлыкъгъа,
Джюрегим джашлай турады,
Сакъалым, башым агъаргъанлыкъгъа,
Алкын мыйыкъларым къарады.

А. С. ПУШКИННИ ЁЛГЕНИНЕ

(М. Ф. Ахундовдан)

Кёзлериме кяалкыу кирмей,
Къарангы кече олтураем,
Джюрегиме «аламат талпыу хазна»,—
деб сораем...

Гюл бачхангы джырчы булбулу
Нек кюйгъанды джырлагъанын,
Сейир сёзню чемер кюшу
Нек бардырмайд ушакъларын?

Бушуу нек басханды,
Назмуланы талпыб алмазча кюлгъа,
Иги муратларынгы келечиси
Нек чыкымайды джолгъа?

Къарачы, джаз келиб, дарий кюйюзча,
Айбат биченликде
Тюрлю-тюрлю джасанган гюлле
Шыбырдайла джелчикде.

Фиалкада кёзлеу илипинни
Джагъаларын джасадыла,
Розала да, джилтинлеча,
Башларын ачыб башладыла.

Табыгъат къызла джасаналла
Алагъа саугъа этерге,
Накъутналмазларын тегедиле
Хансла тау этекледе.

Къурмашча чагъадыла
Тереклени кёкен бутакълары,
Ёсюмлени шохларыча,
Кенгнге ачылыб къучакълары.

Къына бла дарийкъанат къачкъач
Аланы саулукъларына
Ичелле толтуруб,
Къаншаутюшгени назик бокалларын.

Кёз джетер джерде айырылыб,
Османы бек кёблюгюнден,
Алагъа къараса, къамаб, суу
Агъады нарциссни кёзлеринден.

Джырчы булбул, сизге ашхылыкъ дерге
башлагъанча, кычырыб,
Саугъаланы тутханча,
Турады ауузуна гюлню кыысыб.

Гюл бачханы сугъарыргъа
Булут хазыр болуб турады,
Эртденнги аязны къанаты
Аны солууун тыяды.

«Къырдышлы Джерни, тишлеча,
Джарыб чыгъыгъыз, ариу хансла»,—
Деб эртден сайын назик таууш бла
Джырлайла чыпчыкъла.

Хар ханс кесича аламатды,
Аямай омакъ джасаныб,
Табигъат базаргъа чыгъады,
Саугъасын алыб.

Бире — ариулукъ эмда кукалыкъ
Бла джарытады джюрекни,
Экинчиси — солууунда алгъышлайды
Роза суймекликни.

Ала бары да къууанадыла
Къойнунда джарыкълыкъны,
Ёмюрлюкге ташлаб къайгъыны
Эмда ауур мыдахлыкъны.

«Неда сен, джюрегим, сейир къууанчдан
Зор бла айырылыб,
Къаршчы джерленибми къалдынг,
Къалкъыугъа джол салыб.

Башынгда илгизлик болуб акъылынг,
Къалмай учунган затынг,
Джюрегим, узакъдаса назмудан,
Иги муратдан.

Тынчлыкъсыз тенгизде арымай
Джюзюучю джюрегим,
Аламат назмула тутуучу
Джюрегим!

Сен тюлменг аламат сёзлени
Тенгleshдириб джасаучу,
Къонгурау тизгинлени
Окъа халыгъа тагъыб башлаучу,

Нек басды ауур мыдахлыкъ,
Не болгъан эди санга?
Кюйюб нек бараса,
Нек кийдинг ауур
Бушуулу къара? —

Деб сорсанг меннге, шохум,
Тенгим, аллай кюн келди,
Бюгюнден ары кесими
Бир къой, — деди.

Гюллеча, мен да билмеем
Ашыгъыб келликлерин,
Джайгъы кюнледен сора сызгъырыб,
Къачны сууукъ джеллерин.

Энди бил сен да, назму атынгы
Ауузун кючлю от чакъдырыб,
Махтау ючюн, кюрешге таукел
Джибереме ашырыб.

Алай а кыйынды
Бугъоулаучу залим заман.
Билеме, тутхан муратына
Джеталлыкъ тюлдю адам.

Телид къанатлы, темир ауну
Сынагъандан сора,
Тары бюртюк ючюн
Башласа кесин ары ура.

Махтау бла эрликни тауушу
Тохтаусуз кёб джашайды,
Кеси да бек мийикде кёк
Кюкюрегеннге ушайды.

Билеме сенсиз да, джукъ
Эшитдириб, сагъынма меннге,
Ангылагъанланы бусагъат заман
Джыйгъанын тюрге.

Сен билмеймисе, эшитмегенмисе,
Сейирлик хапарын
Назму аскерлени башчысы
Уллу Пушкинни атын.

Минг кере махтау берилген
Джырчы Пушкинни атын,
Аны саулай дуня
Талпыб окъуучу атын!

Къагъытны акъ бети
Тюрленеед талпыб,
Ол башласа аламат
Назмуларын джазыб.

Алтын тауукъ къымылдагъанча,
Аны муратларына,
Сёзле ууланыб кёрюнюученелле
Джанкъылыч суратла.

Ломоносов орнатды, чемерлеб,
Табигъат тохананы,
Алай а Пушкинни иги муратлары
Толтурду аны.

Державин болду эсе
Таймазлыкъ назму къралны иеси,
Анда атын айтдырды
Пушкин джангыз кеси.

Карамзин толтурду
Билим аякъны чагъырдан,
Пушкин таукел ичиб бошады
Джукъ къалдырмай андан.

Николай белгили эсе
Татариядан Къытайгъа дери,
Пушкинни уа бек уста биледи
Хар адамы Джерни.

Шымалда суюдиле, кюнча,
Джарыкъ акъылын аны,
Шаркъда багъалатханча
Тюрсюнюн кёкде толгъан айны.

А ыча акъыллы, пахмулу
Уланны берирге,
Джети ата бла джети ананы
Къолундан келмез ёмюрде!

Сейирсинсенг да, энди эшитиб къой,—
айтама санга,—
Ол ата, ол ана хатерсиз
Къаты болгъанларын анга.

Аджал садакъгъа аны,
Иш этиб, аш этдиле.
Джюз кере ахсындырыб,
Джан тамырын кесдиле.

Къоргъашын бузу
Узакъ къара булутланы
Кенг джашауун аны
Буйрукъ бла тохтатды,

Чырагъын джукълатды
Ууу аджаллы джеллени,
Сууукъ къарангы басды
Джырчыны джансыз тёнгегин.

Агъашчы, балтасын алыб
Бузджюрекликни,
Аны джашау
Бачхасында кесди терекни.

Аны башында алапат
Сагъышланы уясын
Джылан ёмюрню дуниясы.
Бурду джылан уягъа,

Булбулну джырлатхан
Розача джюреги,
Ургъанын тохтатыб,
Чыгъанакъла джиберди.

Табигъаты, чыпчыкъ болуб,
Тёнгегинден учду аны,
Къыйынлыкъда джылайдыла
Къарт, джаш да — бары.

Саулай джери бюгюн
Сарнайды уллу орусну,
«Пушкинни ёлтюрдю,— деб,—
Мурдарны къолу».

Алапат назмуларынгдан
Себеб болмады джанынга,
Харамлыкъ этиб башлагъанларында
Хыйнычыла санга.

Айырдыла бу дуняда
Тенглерингден ёмюрлюкге,
Мийик кёкде аллах
Джумушасын сениге.

Тылпыулары Бахчасарайды
Эки розангы,
Джаз джелде фонтан
Болуб ийнакъларла обангы.

Кавказ чал болгъанды,
Хапарынгы эшитиб,
Сабухинни назмуларын
Юсюне къара кийиб...

Б А Ш Л А Р Ы

Ленинин эсгертмеси	3
Темир тюзюнден Қалаусха	4
Тулпар эгечиме	8
Москвагъа	9
Шохлукъ	10
Илкерле	12
Джашаугъа джокъду ёлюм	13
Москва метрода	13
Қъайыт, балам, ызынга!	15
Хасаннга	16
Тенгиме	17
Абхазия	18
Гюлле	20
Қъарнаш оба	22
Письмо	22
Кёгюрчюнле	23
Письмо	26
Сиз энтда келирсиз бери	26
Қъарт атама	27
Таурух	28
Ай тутулгъаинга	29
Джазма	30

Бурмамутда джарыкъ джулдуз	30
Сѣлеш, тохтама, сѣлеш	31
Была уа ие хапар айтырыкъдыла	32
«Кѣзлерим сарыды, буриум батыкъды»	34
А. С. Пушкинге	34
Къарылгъашчыкъла	34
Октябрь ванналада	35
«Къачхы сууукъла...»	36
«Ёлюмсюз байракъны...»	37
«Къайдаса... къайсы курортдаса...»	39
Экскаваторчу къызгъа	40
«Москвачы къызла...»	41
Гудаута	42
«Юйде джангыз кесим...»	43
«Ара мюлк джашау...»	44
Выставка	45
«Къазауат бошалды...»	45
Актрисагъа	46
«Приемникни буруб кюрешеме...»	47
«Къаллай зат бла тенгешдирейим...»	47
«О толгъан ай!...»	48
«Къырыкъны башындан...»	48
Портрет	49
Репиниге	57
Люаза	57
Къабырлада	58
«О джашла!...»	59
«Кѣкге учаргъа джаратылгъанса...»	60
Къачкъач	60
«Тангны джарыгъын...»	61
«Шекино станцияны...»	61
«Биринчи тюбешгеникде...»	62
«Эринчеклик!...»	62
«Самолет тюшюб...»	63
«Ростовдан...»	64
«Толгъан ай...»	64
«Гюрджю китабны къолума алыб...»	65

Эки-юч кюнден келликдиле...» . . .	65
«Черек кёлню толкуну джетиб...» . . .	66
«Хаман кюнчыкыгъандан...» . . .	66
«Эки такыйкыагъа...» . . .	66
«Тюрлю халили...» . . .	67
«Къобан тыйылды...» . . .	67
«О суу толкунла...» . . .	68
«Юйюнде да...» . . .	68
«Мен тау туююлме...» . . .	68
«О ибилс!...» . . .	69
«Доктор, тилейме...» . . .	69
«Ит болдугъуз...» . . .	69
От юде . . .	70
«Кюрешеме...» . . .	70
«Сау ёмюрню...» . . .	70
«Узун тынгылаб...» . . .	71
«Мазаллы наратны...» . . .	71
«Тау тилинги...» . . .	71
«Ол талпыуну сагъынма...» . . .	72
«Ариу Абдул эршини...» . . .	72
«Эртденнги чыкъда тенгизге...» . . .	72
«Кюлген саулукугъа игиди...» . . .	72
«О таула! Поэт джууукылашса...» . . .	73
«Къобуз тохтады...» . . .	73
«Биченликледе хансла...» . . .	73
«Багъалы кёйла...» . . .	73
«Алкын джолум узакъды...» . . .	74
«Нартюкден битим алыуунг бла...» . . .	74
«Эртденбла кечикмей!...» . . .	74
«Джылым эллиден атлагъанлыкыгъа...» . . .	74
А. С. Пушкин ёлгенине . . .	78

ИБ 866

ГОВОРИ СО МНОЙ

Стихи

На карачаевском языке

Редактор А. И. Кубанов

Художник В. И. Бекетов

Худ. редактор М. П. Бертник

Техн. редактор М. Ф. Перепадя

Корректор К. А.-К. Салпагарова

Сдано в набор 04.08.80.

Подписано в печать 10.03.81. ВУ 12602.

Формат 60х90¹/₃₂.

Бумага тип. № 3.

Гарнитура школьная

Печать высокая

Усл. п. л. 2,75.

Уч-изд. л. 3.

Заказ № 4377. Тираж 600 экз.

Цена 30 коп.

Карачаево-Черкесское отделение

Ставропольского книжного издательства

3571000 Черкесск, пл. Кирова, Дом печати

Карачаево-Черкесская укрупненная типография

358100 Черкесск, Первомайская, 47.

Б 18

Байчоров М. К. Говори со мной. Ставропольское книжное изд-во (Карачаево-Черкесское отделение).

Стихам М. Байчорова присущи цельность, гражданственная направленность, пластичность лирических зарисовок. В них живет глубокая и светлая любовь к отчему краю, неразрывная связь с родной землей. Произведения, привлекают своей искренностью, тонким лиризмом.

С(карач).2

Б $\frac{4702260000-60}{M159(03)-80}$ 73-81

